

DEBAT
CENTENARI DE LA
REVOLUCIÓ BOLXEVIC

Soledad Bengoechea i Maria
Cruz Santos

Historiadores

“En l'interval
sorgeixen monstres”

XIII Jornades de la UPEC
5,6 i 7 de juliol del 2017

Debat:

Centenari de la Revolució Bolxevic

Participants:

Soledad Bengoechea i Maria Cruz Santos, Miguel Salas i Toni
Domènech

Autores:

Soledad Bengoechea i Maria Cruz Santos

Historiadors

Data:

Divendres 7 de juliol

Trobareu les ponències de XIII Jornades de la UPEC a upec.cat

LES DONES I LA REVOLUCIÓ RUSSA

En tots els aspectes, la Rússia del segle XIX era un dels països més endarrerits d'Europa. Malgrat l'immobilisme de l'autocràcia tsarista la derrota a Crimea va fer que el tsar introdueixi petits canvis el més notable dels quals fou l'alliberament dels serfs el 1861. A la llarga aquesta decisió va donar lloc a l'emigració de bona part de la població rural a les ciutats més industrialitzades i una part notable d'aquesta emigració estava formada per dones que a la ciutat entraren en contacte amb idees i reivindicacions que aviat feren seves.

Al mateix temps a les capes de població més benestants les dones anaren augmentant la seva presència en les aules accedint d'aquesta manera a una formació que les permetia entrar en contacte amb idees i corrents polítics contràries a l'autoritarisme que al final del segle XIX es difonien per Rússia i cristal·litzaven en noves formacions i partits polítics. En tots ells trobem presència femenina des de primera hora. Nadezhda Krupskaja, la dona de Lenin, fou membre de primera hora del Partit Obrer Socialdemòcrata de Rússia, es va afiliar fins i tot abans que el seu marit. Una altra gran figura feminista fou Alexandra

Kollontái. Nascuda en el si d'una família acomodada —el seu pare era general de l'exèrcit—, ja en la seva infància va ser testimoni del pes de les convencions socials i la discriminació cap a la dona. La seva mare es va oposar a que tingués una educació superior i al seu primer matrimoni amb Vladímir Kollontái, un estudiant d'enginyeria, pels seus orígens modestos.

La majoria de les afiliades a aquests grups polítics pertanyien a les classes acomodades, però el final de segle portà també l'augment de dones que arribaven a les ciutats a la recerca de feina. Moltes la van trobar a la indústria, especialment al tèxtil, i a la fàbrica entraven en contacte amb les activistes; algunes assistien a classes nocturnes que militants com Kruspskaia organitzaven i, tot i que el seu número no era destacat, se afiliaren a partits com els menxevics, els socialistes revolucionaris o els bolxevics. La importància del seu paper ho demostra el que Anna Boldyreva, una obrera, fos escollida per formar part del soviet de San Petersburg.

A causa de la situació que vivia el país, sotmès als rigors de la Gran Guerra, refugiats, orfes i invàlids crearen associacions per a defensar els seus interessos. Però van ser les dones i familiars femenines dels

soldats, les Soldatki les que van constituir el grup més nombrós durant la guerra, sota el tsar, i també en els mesos posteriors a la revolució de febrer de 1917.

En mig d'aquest descontentament les dones van decidir celebrar el seu dia, el 23 de febrer de 1917 del seu calendari, Dia Internacional de la Dona Treballadora, convocant manifestacions i mítings. A Petrograd s'esperaven protestes massives, però el que ningú no sabia era que aquest dia havia de començar una revolució.

El 47% de la classe obrera de Petrograd eren dones, sobretot perquè molts homes eren al front i elles ocupaven els seus llocs de treball. Les obreres eren majoria a la indústria tèxtil, del cuir i del cautxú, i nombroses en oficis que abans havien tingut vedats: els tramvies, les impremtes o la indústria metal·lúrgica, on hi havia unes 20.000. Les obreres havien de garantir el pa dels seus fills. I, abans d'anar a la fàbrica, feien interminables cues (unes 40 hores setmanals) per aconseguir una mica de menjar, acampant durant la nit, en ple hivern rus. Els informes policials assenyalen que allí van aprendre "a insultar a Déu i al tsar, però més al tsar"; i alerten que: "són material inflamable que només necessita una espurna per esclatar".

Enmig d'aquest polvorí, les obreres de les fàbriques tèxtils es van declarar en vaga. Es dirigiren principalment cap a les empreses del metall, cridant als treballadors a sumar-se. Estaven enfuriades i per allà on passaven tiraven pals, pedres i boles de neu contra les finestres. Aviat Petrograd va ser escenari d'una vaga general sota les consignes de "A baix la guerra!", "Pa per als obrers!" i "A baix el tsar". Grans manifestacions es van dirigir cap al centre de la ciutat, on la policia havia aixecat els ponts que el separaven dels barris obrers. Però el riu Neva estava gelat permetent que milers de vaguistes s'atrevisin a creuar-ho.

Després de la Revolució de Febrer, qualsevol observador podia comprovar com el tsarisme s'esfondrava, els ministres fugien i els diputats de la Duma formaven un govern provisional. Des d'abaix, naixia un altre poder, el dels soviets, consells de delegats de la classe treballadora, al que se sumaven comitès de camperols i soldats.

De febrer a octubre, també, quan el govern de Kerenski va il·legalitzar els bolxevics, van ser les dones les que van buscar pisos francs, van inventar codis que canviaven diàriament i continuaven treballant o fent

classes nocturnes a les obreres a més de guardar en la memòria noms, adreces i contactes, tasques en les quals va destacar Nadejda Kruspáia. I així es va arribar a la presa del Palau d'Hivern, a la Revolució d'Octubre.

Malgrat que el Partit Bolxevic demostrà abans d'octubre de 1917 una notable disposició a incorporar dones a la direcció de comitès i com a delegades dels consells municipals i soviets, després de la revolució moltes escolliren abans la identitat col·lectiva del partit i de la política dels soviets que la del lideratge, que va romandre en mans d'homes. Al temps que a la direcció bolxevic hi va haver una escassa voluntat de reconèixer organitzacions separades i específiques de dones, és a dir, d'associacions feministes bolxevics, per la creença de que això dividiria el bolxevisme.

DRETS DE LA DONA A LA RÚSSIA SOCIALISTA

Però si ens fixem en la primera Constitució de la República Soviètica, promulgada al juliol de 1918, veiem que va donar a la dona el dret al vot i a ser triada per a càrrecs públics. Poc després es va concedir el

divorci, el principi d'igualtat de salari pel mateix treball, la prohibició del treball infantil i el nocturn de les dones. També es va donar pas al matrimoni civil i els fills nascuts fora del matrimoni van ser reconeguts com a legítims. Una de les majors conquestes legislatives de les dones va ser el programa de segur de maternitat dissenyat i impulsat per Alexandra Kollontái. La institució que va engegar les mesures va ser el Zhenotdel, el Departament de les dones del partit bolxevic, que depenia del Comitè central.

Format el 1919, va tenir com a primera secretària a la revolucionària francesa Inessa Armand, i, quan va morir un any després, víctima del còlera, Lenin va nomenar a Kollontái per ocupar el càrrec. Atorgava vuit setmanes de llicència de maternitat plenament remunerades, el dret a alletar durant l'horari laboral, instal·lacions de descans a les fàbriques, serveis mèdics gratuïts abans i després del part i bons en efectiu. El programa estava administrat per una Comissió per a la Protecció de Mares i Infants –adjunta al Comissariat de Salut– i encapçalat per una doctora bolxevic, Vera Lebedeva. Amb la seva xarxa de clíniques de maternitat, consultoris, equips d'alimentació, infermeries i residències per a mares i infants, aquest programa va ser

potser la innovació més popular de totes les del règim soviètic entre les dones. A més de les millores abans exposades, les limitacions a la llibertat de les casades van anant desapareixent, es va donar a totes les dones el dret a ser membres dels consells rurals, caps de família, al fet que els fills il·legítims no fossin discriminats, a gaudir de les mateixes condicions que els homes en cas de divorci; també es va suprimir l'obligació de les casades de portar el cognom del marit o de viure al domicili d'aquest. I des del 1920 l'avortament i l'homosexualitat van ser legalitzats. El Zhenotdel tenia un periòdic mensual propi, *Kommunistka* (Dona Comunista), que el 1921 imprimia 30.000 exemplars. Al consell de redacció es trobaven Bujarin, Armand i Kollontái. Entre els seus temes destacaven «els aspectes principals de l'emancipació femenina i si havia d'efectuar-se un canvi profund en la relació entre sexes».

Però igualtat davant la llei no era igualtat de fet. Per a la plena emancipació de la dona era necessària una economia que la lliurés del treball domèstic i en la qual ella participés de forma igualitària a l'home. L'essència del programa bolxevic per a l'emancipació de la dona era el seu alliberament final del treball domèstic per mitjà de la socialització d'aquesta tasca. Lenin, al juliol de 1919, insistia que el paper de la dona dins de la família era la clau de la seva opressió.

Arrencar a les dones de l'“esclavitud domèstica” era una de les grans tasques de la Revolució. Per això, la creació de guarderies, cases bressol, menjadors, centres d'alfabetització i altres iniciatives es veien com el camí encertat.

La revolució va obrir una sèrie d'expectatives en bona part de la població. Entre els joves hi havia discussions sobre com havien de ser les relacions sexuals, la cura dels nens i la naturalesa de la família en la transició al socialisme. L'energia creativa també es va encarregar de la cultura, on les prioritats i les tasques van canviar per reflectir una idea molt estesa en aquells moments: que la família s'extingiria en poc temps. Aquesta energia en l'àmbit de les idees es van concretar en la creació de cantines públiques i llars comunitàries, institucions que es consideraven essencials per posar fi a la família nuclear. Els projectes de Kollontái arribaven a l'extrem de mantenir als fills separats dels pares i ser cuidats i educats en un centre col·lectiu. Moltes d'aquestes mesures no eren recolzades ni tan sols per les mateixes dones bolxevics i en realitat no es van portar a la pràctica. Es considerava que el model de Kollontái era un model productivista poc comprensiu amb els sentiments i vincles que

normalment es desenvolupen amb la maternitat i per això li va mancar acceptació.

Al febrer de 1917 les dones van iniciar la revolució, però a la memòria ha quedat poc reconeixement de les seves gestes. Entre els dirigents de la revolució, amb prou feines es recorden els noms d'Alexandra Kollontái o de Nadiezna Krupskaia, dones que, com hem vist, van ocupar un lloc dirigent durant el procés revolucionari o al govern soviètic.

Les obreres de Petrograd havien simbolitzat una ruptura amb la seva opressió com a dones, però els anys que seguiren a la revolució, els de la guerra civil, van ser terribles, amb costos humans i materials sense precedents. La Unió Soviètica va ser atacada per 14 exèrcits i va aconseguir sobreviure per la voluntat de milions d'obrers, obreres i camperols. A aquest període van seguir els durs anys de la Nova Política Econòmica (la NEP), amb un important augment de la desocupació que va afectar especialment a les dones. En el camp es van viure fams i les vídues dels soldats no aconseguien sobreviure treballant les seves terres. En aquestes condicions de ruïna econòmica i aïllament internacional de la URSS va emergir la burocràcia estalinista com una nova casta al capdavant de l'Estat.

Cap a mitjan de la dècada de 1930, s'havia produït una reculada en la situació de les dones. Al juny de 1936, l'Estat soviètic va decretar il·legal l'avortament. León Trotsky va qüestionar els arguments que esgrimia la burocràcia sobre l'avortament. Com a resposta, el 1930 es va dissoldre la secció femenina del partit, el Zhenotdel, es va penalitzar l'homosexualitat i criminalitzar la prostitució.

Abans de morir, el 1952, Kolontái es lamentava que la revolució havia oblidat tants noms femenins, potser perquè les principals activistes rebutjaren, o no cercaren, els llocs de direcció. Krúspaya i Inessa, per exemple, dues de les més destacades, s'estimaren més romandre com a militants de base. Inundada d'una gran tristesa, Kolontái escrivia: "És impossible enumerar-les a totes, quantes d'elles romandran anònimes? Les heroïnes de la Revolució d'Octubre van ser un exèrcit, i, encara que els seus noms puguin haver passat a l'oblit, la seva abnegació viu en la mateixa victòria d'aquella revolució, en totes les conquestes i assoliments que ara gaudeixen les dones treballadores a la Unió Soviètica". I conclouïa afirmant que és "un fet clar i indisputable que, sense la participació de les dones, la Revolució d'Octubre no hauria portat la bandera roja a la victòria".